

ΚΟΥΤΡΟΥΛΟΥ ΜΑΓΟΥΛΑ ΣΤΟ ΝΕΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ (ΒΟΡΕΙΑ ΦΘΙΩΤΙΔΑ): Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΜΙΑΣ ΝΕΑΣ, «ΑΣΤΙΚΗΣ» ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ, ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ*

Νίνα Κυπαρίσση-Αποστολικά

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ

Η μαγούλα Κουτρουλίου βρίσκεται 2 χλμ. ΝΑ του Νέου Μοναστηρίου (σημερ. Δήμος Θεσσαλιώτιδας), στα δεξιά της διαδρομής από Λαμία μέσω Δομοκού προς Φάρσαλα και Καρδίτσα και είναι εύκολα προσιτή μέσω σύντομης αγροτικής οδού. Καλύπτει έκταση περίπου 20 στρεμμάτων, ανήκει σε διάφορους ιδιοκτήτες και καλλιεργείται, ενώ στο δυτικό τμήμα της περνάει άλλος αγροτικός χωματόδρομος. Στο άκρο δυτικό τμήμα της έχουν καταστραφεί εν μέρει οι επιχώσεις από την καλλιέργεια άλλου ιδιοκτήτη που βρίσκεται πέρα από τον προαναφερθέντα δρόμο. Το υψόμετρο της μαγούλας είναι 130,90μ. από τη θάλασσα. Κοντά σε αυτή και σε απόσταση 1-5 χλμ. βρίσκονται τουλάχιστον άλλες τέσσερις μαγούλες μέσα στα γεωγραφικά όρια του Νομού Φθιώτιδας, ενώ και άλλες που ανήκουν στο Νομό Καρδίτσας βρίσκονται σε πολύ κοντινές αποστάσεις.

Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ

Οι ανασκαφικές τομές ανοίχτηκαν στο δυτικό τμήμα της μαγούλας ακριβώς δίπλα (ανατολικά) του δρόμου που ορίζει τις δύο διαφορετικές ιδιοκτησίες- για να μην εμποδίστούν οι καλλιέργειες. Προς το παρόν έχουν ερευνηθεί δύο διαδοχικές τομές (Η και Η1, 5×5μ. η κάθε μία) οι οποίες αποτελούν μέρος ενός γενικότερου κανάβου που καλύπτει ολόκληρη την έκτασή της. Η τομή Η1 ανοίχτηκε για να συμπληρώσει τα αρχιτεκτονικά ευρήματα της τομής Η και βρίσκεται δυτικά της πρώτης και επί του δρόμου, την κυκλοφορία του οποίου έχει κόψει, με τη συγκατάθεση των ιδιοκτητών, τους οποίους ευχαριστούμε για την κατανόησή τους. Κρίνοντας εκ του αποτελέσματος, αποδειχτήκαμε τυχεροί γιατί με τις δύο αυτές τομές ολοκληρώθηκε η αποκάλυψη ενός σπιτιού, εσωτερικών διαστάσεων

* Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την αρχαιολόγο κ. Ελένη Φρούσσου, η οποία έφερε σε πέρας με αφοσίωση και υπευθυνότητα την ανασκαφή του πρώτου σπιτιού. Και επίσης, όλους τους προγενέστερους ανασκαφείς των προϊστορικών οικισμών της Θεσσαλίας που συνέβαλαν στο να μπορούμε να συμπληρώνουμε και εμείς σήμερα μερικά ακόμη κομματάκια στο ίδιο μωσαϊκό, για την ολοκλήρωση του οποίου απαιτείται ακόμη πολύς χρόνος, κόπος και αγάπη από τους προϊστοριολόγους.

4,33×5,30μ. (εικ. 1), ώστε μπορούμε να πούμε ότι έχουμε μια κατά το δυνατόν ολοκληρωμένη εικόνα της ζωής του όταν ήταν σε λειτουργία.

Στην επιφάνεια της μαγούλας αναγνωρίζονται κάποια ευρήματα νεότερων περιόδων προερχόμενα μάλλον από την πολύ κοντινή μαγούλα Κομμένο Τζαμί στην οποία, όπως προκύπτει από επιφανειακή έρευνα¹, έχει διαπιστωθεί η παρουσία πολιτισμικών φάσεων διαφόρων εποχών. Το ερευνηθέν πάχος των επιχώσεων στη Μ. Κουτρούλου είναι περίπου 1,40μ. χωρίς να έχουμε αγγίξει προς το παρόν το στέρreo έδαφος, το οποίο μπορεί να ποικίλει πολύ, καθώς, κρίνοντας από δύο άλλες ερευνηθείσες μαγούλες της ίδιας περιοχής (Παληχώρι και Ίμβρου πηγάδι αντίστοιχα), στη μεν πρώτη έφθασε τα 1,80μ. περίπου, ενώ στη δεύτερη ξεπέρασε τα 6μ. και φαίνεται να συνεχίζεται ακόμη βαθύτερα. (Στην πρώτη περίπτωση- Παληχώρι- οι επιχώσεις ανήκουν στη Μέση Νεολιθική, ενώ υπήρχε μεταγενέστερη ταφική χρήση του χώρου κατά τη Γεωμετρική περίοδο).

Από την ερευνηθείσα επίχωση στη Μ. Κουτρούλου προκύπτουν τέσσερις, έως τώρα, οικιστικές φάσεις επάλληλες, εκ των οποίων η ανώτερη παρουσιάζει πιο πρόχειρο χαρακτήρα. Η δεύτερη κατά σειράν, πιο προσεγμένη, δείχνει να αποτελεί την κύρια φάση και έχει πιθανότατα υποστεί και αναμόχλευση από τη νεότερη χρήση του χώρου. Οι δύο κατώτερες, αν και έχουν ερευνηθεί πολύ πιο περιορισμένα, αφού βρίσκονται κάτω και στα ίδια περίπου όρια με τη δεύτερη (κυρίως ερευνηθείσα φάση) την οποία δεν θέλαμε να χαλάσουμε, φαίνεται να ακολουθούν την ίδια κατά βάση αρχιτεκτονική αντίληψη, μάλλον υπολείπονται όμως τεχνικά εκείνης (εικ. 2). Κατά συνέπεια, έχει ερευνηθεί σε όλη της την έκταση η δεύτερη φάση (όπως κατεβαίνουμε ανασκαφικά), στην οποία θα εστιάσουμε τις περιγραφές, ενώ από τα πιο περιορισμένα ευρήματα των παλαιότερων φάσεων φαίνεται ότι θα έχουμε ανάλογα συμπεράσματα, όταν ερευνηθούν.

Στην κυρίως φάση ανήκει σπίτι εσωτερικών διατάσεων 4,33×5,30μ. (με πάχος τοίχων περίπου 50 εκ.) με λίθινα θεμέλια από ασβεστολιθικές πλακαρές πέτρες της περιοχής που βλέπει κανείς και σήμερα τριγύρω (εικ. 2), οι οποίες, μετά την κατώτερη ευθυντηρία της βάσης που είναι οριζόντια, είναι λοξά και παράλληλα τοποθετημένες στη σειρά, πολύ στέρεα πακτωμένες και πολύ φροντισμένης γενικά κατασκευής, πάνω στις οποίες πρέπει να πατούσαν πλίνθινοι τοίχοι πιθανότατα ενισχυμένοι με ξύλα οριζόντια και κάθετα κατά διαστήματα. Το δάπεδο είναι επίσης επιστρωμένο με μικρότερες πλάκες, όμοιες με εκείνες των τοίχων. Κατά τόπους όμως στο δάπεδο δημιουργούνται κυκλικά κενά χωρίς πλάκες, μόνο με χώμα (εικ. 3), τα οποία δεν φαίνεται να είναι τυχαία. Η στέγη, σύμφωνα με παχύ στρώμα πηλού που αποκαλύφθηκε, πρέπει να ήταν επιστρωμένη με πηλό, ενώ για πρώτη φορά αναγνωρίζονται πήλινα στοιχεία, ένα είδος χοντρής κεράμωσης ίσως. Όλη η στέγη κατέρρευσε κάποια στιγμή (αυτό είναι εμφανές κυρίως στη βόρεια πλευρά του σπιτιού) καταπλακώνοντας το εσωτερικό του με όλο το νοικοκυριό. Μετά το σήκωμα της πεσμένης στέγης, την οποία ωστόσο διατηρήσαμε σε ένα τμήμα της, όπου σώζονται και τα προαναφερθέντα χοντρά πήλινα στοιχεία, διαπιστώθηκε ότι έχουν σωθεί στη θέση τους στο εσωτερικό του σπιτιού αγγεία, μικρότερα αλλά και μεγάλα αποθηκευτικά, ενώ πιθανότατα η οροφή υποστηριζόταν από μία τουλάχιστον κεντρική υποστύλωση με ξύλο στερεωμένο στο δάπεδο του σπιτιού και ενισχυμένο γύρω-γύρω στη βάση του με πέτρες και πηλό ώστε να διατηρείται σταθερό, όπως δείχνουν σχετικά ευρήματα. Μέσα στο χώρο του σπιτιού εντοπίστηκε επίσης εστία με κατάλοιπα φωτιάς.

1. Δημάκη 1994, 91-92.

Μέσα στο σπίτι, πολλές φορές πάνω στους τοίχους, αλλά και έξω από αυτό βρέθηκαν ανθρωπόμορφα ειδώλια, στα οποία επικρατεί ένας συγκεκριμένος τύπος, αυτός με τριποδική ή τετραποδική βάση (**εικ. 4**), ενώ σπανιότερα υπάρχουν και μερικοί άλλοι, καθώς και ένα κεφάλι, δύο πόδια άλλων ειδωλίων και φαλλός. Επίσης, οι αξίνες και οι σμίλες βρέθηκαν κατά κανόνα μέσα στο σπίτι, όπως και οι περισσότεροι από τους εικοσιδύο (22) μυλόλιθους (επιπλέον άλλοι 10 έχουν περισυλλεγεί από την επιφάνεια της μαγούλας, ώστε ο αριθμός τους είναι σημαντικός), ενώ διάφορες χάντρες από πέτρα ή οστό, πεσσοί, πηνία, αλλά κυρίως πληθώρα οστών ζώων βρέθηκαν κατά κανόνα έξω από το σπίτι, έξω από τα ανατολικά όρια του που πιθανόν χρησίμευε ως ένα είδος αυλής. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγεί η σύγκριση με τα ευρήματα του άλλου άκρου, του δυτικού, εκτός των ορίων του σπιτιού επίσης, όπου σε αντίθεση με το ανατολικό, δεν υπήρξαν ανάλογα ευρήματα. Εκεί άλλωστε είναι ήδη εμφανής σε κοντινή απόσταση η ύπαρξη και άλλου τοίχου, που πιθανότατα ανήκει σε γειτονικό κτίσμα προς δυσμάς του σπιτιού, ώστε μεταξύ του ανεσκαμμένου και εκείνου δεν φαίνεται να υπήρχε μεγάλο κενό διάστημα που να λειτουργεί ως αυλή. Επεξεργασμένα όμως οστά- δηλαδή εργαλεία- βρέθηκαν κυρίως μέσα στο σπίτι. Πυριτόλιθοι και οψιανοί βρέθηκαν και μέσα και έξω από το σπίτι. Είναι εντυπωσιακή η αναλογία 1: 3 αυτών των υλικών, δεδομένου ότι ο πυριτόλιθος είναι υλικό που βρίσκεται σε αφθονία στη Θεσσαλία, αντίθετα ο οψιανός είναι εισηγμένος από τη Μήλο και κατά κανόνα βρέθηκε εδώ σε έτοιμη μορφή και κυρίως με τη μορφή λεπίδων (**εικ. 5**), ενώ και φολίδες υπάρχουν καθώς και μία εντυπωσιακή μεγάλη αιχμή. Επίσης σε περιορισμένο αριθμό υπάρχει και ο ανοιχτόχρωμος, μάλλον εισηγμένος, πυριτόλιθος. (Στις τομές Η και Η1, σε αντίστοιχα στρώματα, βρέθηκαν 84 οψιανοί και 32 πυριτόλιθοι).

Η ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Εντυπωσιακή είναι σε αριθμό αλλά και σε ποιότητα η διακοσμημένη κεραμική στη Μαγούλα Κουτρολού: κυριαρχείται από τον ρυθμό Α3β (κόκκινη διακόσμηση πάνω σε λευκό βάθος- **εικ. 6**) με δεύτερο στη σειρά τον ρυθμό Α3α (λευκή διακόσμηση πάνω σε κόκκινο βάθος- **εικ. 7-8**) που και οι δύο είναι καλά γνωστοί από την σχετικά κοντινή Τζάνη μαγούλα που ανέσκαψαν οι Wace και Thompson² στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Κατά κανόνα, η κεραμική που φέρει τους παραπάνω διακοσμητικούς τύπους είναι λεπτή, πολύ καλής ποιότητας, ενώ πιο περιορισμένα αντιπροσωπεύονται και σε πιο χοντρή κεραμική. Παρατηρούνται δύο διαφορετικοί τύποι Α3β, ο πυκνός (solid) (**εικ. 9**) ρυθμός και ο γραμμικός (linear) (**εικ. 10**), και οι δύο γνωστοί από τη Τζάνη Μαγούλα, όπου οι ανασκαφείς σημειώνουν³ ότι ο δεύτερος αντιπροσωπεύει νεότερα στρώματα σε σχέση με τον πρώτο. Στην Κουτρολού, αν και ο γραμμικός φαίνεται να έχει βρεθεί σε συγκεκριμένα στρώματα (Η/ I-IB), όμως συχνά συνυπάρχει με τον πυκνό ρυθμό ακόμη και στο ίδιο αγγείο (μέσα - έξω), ενώ ο τελευταίος βρίσκεται ως διακοσμητικό μοτίβο σε όλο το πάχος των επιχώσεων. Τα αγγεία του Α3β τύπου έχουν σχεδόν πάντα χαμηλή, σχεδόν επίπεδη, βάση και λεπτά τοιχώματα με λευκό επίχρισμα και συχνά ανήκουν σε κύπελα (**εικ. 9**), όπως το γνωστό από τη Τζάνη Μαγούλα⁴, αν λάβει κανείς

2. Wace - Thompson 1912, 135-149.

3. Wace - Thompson 1912, 136.

4. Wace - Thompson 1912, εικ. 86a, b. Θεοχάρης 1973, εικ. 33.

υπόψη του και την παρουσία αρκετών λαβών μεγάλου πλάτους και ημικυκλικού σχήματος που έχουν βρεθεί και ανήκουν σε τέτοιου τύπου σκεύη. Ως παραλλαγή της κόκκινης πάνω σε λευκό διακόσμησης υπάρχει, πιο περιορισμένα, η πορτοκαλί σε μπεζ βάθος αλλά και η πορτοκαλέρυθρη πάνω σε γκριζό. Η τελευταία θεωρείται ίσως ότι αποτελεί και πρόδρομο των πολύ λεπτών γκρι πάνω σε γκρι των αρχών της Νεότερης Νεολιθικής (Τσαγγλί). Υπάρχουν επίσης δείγματα με τη λεγόμενη «ξεστή» διακόσμηση (εικ. 11), γνωστή επίσης από διάφορες θέσεις της Θεσσαλίας, επίσης από το Λιανοκλάδι⁵ στη Φθιώτιδα αλλά και τα Σέρβια⁶ της Κοζάνης, συνήθως σε ερυθρές αποχρώσεις αλλά σπάνια και σε μελανές. Η φλογόσχημη διακόσμηση (εικ. 12), εντοπισμένη στα βαθύτερα στρώματα και γνωστή από το Σέσκλο⁷, την Οτζάκι⁸ μαγούλα, τα Σέρβια, αλλά και άλλες θέσεις της Θεσσαλίας (π.χ. σπήλαιο Θεόπετρας)⁹ απαντά, σε πολύ περιορισμένο αριθμό εδώ, ώστε να μπορεί να πει κανείς ότι είναι φερμένη από αλλού. Αντίθετα, οι υπόλοιποι τύποι που κυριαρχούν φαίνεται να κατασκευάζονταν εδώ. Παρούσα είναι επίσης η εγχάρκτη και εμπέστη διακόσμηση, αλλά πιο περιορισμένη αριθμητικά σε σχέση με εκείνη της Αρχαιότερης Νεολιθικής της Δυτικής Θεσσαλίας. Σπάνια, έχουμε επίσης σε αγγεία πλαστική απόδοση χαρακτηριστικών προσώπου-ματιών (εικ. 13) και δείγματα άλλων σκευών, όπως ιθμών, «τραπεζών προσφορών» κ.ά.

Γενικά, υπάρχει μεγάλη ποικιλία τύπων και μεγεθών αγγείων που αντανakλούν μεγάλες και πολλές δραστηριότητες του οικισμού και άρα μια ανθούσα οικονομία.

ΤΑ ΑΛΛΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Στα οστά των ζώων με ένα πρώτο κοίταγμα – γιατί δεν έχει αρχίσει ακόμη η συστηματική μελέτη τους – φαίνεται να κυριαρχούν τα αιγοπρόβατα, νεαρής αλλά και μεγαλύτερης ηλικίας, οι χοίροι και μεγάλα βοοειδή, ενώ δεν λείπουν και κατάλοιπα κυνηγιού όπως π.χ. ελαφιών, αγριόχοιρων κ.ά. Όλα βρέθηκαν έξω από το σπίτι και συγκεντρωμένα, όπως είπαμε, σε έναν συγκεκριμένο (αύλιο;) χώρο.

Στις δύο κατώτερες οικιστικές φάσεις δεν παρατηρεί κανείς σημαντικές διαφοροποιήσεις στο σύνολο των ευρημάτων, τα οποία βέβαια εδώ έχουν συλλεγεί μόνο από τον εκτός των σπιτιών χώρο αφού, όπως είπαμε, τα κυρίως κτίσματα βρίσκονται κάτω από το ερευνηθέν σπίτι της κύριας (δεύτερης) φάσης. Διαφοροποιήσεις δεν παρατηρούνται επίσης στην ποιότητα και ποσότητα των κεραμικών ευρημάτων που συνεχίζονται στους ίδιους τύπους, αλλά και στα λίθινα εργαλεία που συνεχίζονται με την ίδια πυκνότητα και, όπως φαίνεται από μια πρώτη ματιά, στην ίδια τυπολογία. Αυτά τα χαρακτηριστικά μπορούν να ερμηνευτούν κατ' αρχήν ως ενδεικτικά μιας σχετικά βραχύβιας διάρκειας του οικισμού. Επίσης, η δόμηση των σπιτιών των διαφόρων φάσεων σχεδόν στα ίδια όρια και με τον ίδιο προσανατολισμό είναι ίσως ενδεικτική ύπαρξης «ιδιοκτησιών»¹⁰ και πάντως σίγουρα τονίζουν τη συνέχεια της εγκατάστασης¹¹.

5. Wace - Thompson 1912, 171-192.

6. Ridley - Wardle 1979. Vlachodimitropoulou 1998.

7. Θεοχάρης 1973, εικ. 44-45. Κωτσάκης 1983.

8. Mottier 1981.

9. Κυπαρίσση-Αποστολικά 2000.

10. Γαλλής 1996, 63.

11. Κωτσάκης 1996, 52.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Όπως προκύπτει από τα ευρήματα, η εγκατάσταση στη μαγούλα Κουτρολού έγινε στη Μέση Νεολιθική περίοδο (5800-5300 π.Χ.), κατά την οποία, όπως φαίνεται, υπάρχει μια γενικότερη έξαρση νέων εγκαταστάσεων στη Θεσσαλία¹², όπως προκύπτει και από τον συνεχώς αυξανόμενο αριθμό τους. Η Μέση Νεολιθική είναι ουσιαστικά «κορύφωμα πολιτιστικό μιας μακράς παραδόσεως που άρχισε από την Πρωτονεολιθική ... αποτέλεσμα της προόδου και της φυσιολογικής αναπτύξεως του ίδιου βασικά πολιτισμού...»¹³ και δεν φαίνεται να έχουμε διαφορετικό πληθυσμό. Αντίθετα, η προφανής προς το καλύτερο διαφορά φαίνεται να οφείλεται στην αριθμητική αύξηση του ίδιου πληθυσμού, ο οποίος προφανώς επιβίωσε σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές της Αρχαιότερης Νεολιθικής και είχε τώρα τη δυνατότητα να εκμεταλλεύεται καλύτερα και περισσότερο τη γη του, να γεννάει περισσότερους απογόνους για να μπορεί να την καλλιεργεί και επιπλέον να έχει ίσως πλεόνασμα αγαθών που του επέτρεπε να βελτιώνει τη ζωή του και να ζει πλέον σε ένα καλύτερο οικιστικό περιβάλλον. Δεν παύει παρά ταύτα να εντυπωσιάζει η αισθητική κυρίως ποιότητα των ευρημάτων αυτής της περιόδου, που στάθηκε άλλωστε αιτία να διαχωριστεί η Μέση από την Αρχαιότερη Νεολιθική.

Η εντυπωσιακή πράγματι κεραμική της μαγούλας Κουτρολού είναι ένα υλικό λίγο-πολύ γνωστό και από τη Τζάνη μαγούλα, η οποία όμως, λόγω έλλειψης νεότερων ερευνών αυτής της περιόδου στη δυτική Θεσσαλία σχεδόν 100 χρόνια μετά τους Wace και Thompson, θεωρούνταν ως μια θέση μοναδική στη βιβλιογραφία, λόγω ίσως και του μεγάλου μεγέθους της και του πάχους των επιχώσεων της. Εδώ όμως, όπως φαίνεται, έχουμε μία ακόμη ανάλογη περίπτωση, έναν οικισμό όπου φαίνεται ότι κατασκευαζόταν το σύνολο σχεδόν της κεραμικής του και επίσης αποδεικνύεται η άσκηση πολλών δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με την εκμετάλλευση της γης (πολλές λεπίδες, μεγάλης ηλικίας βοοειδή), καθώς επίσης παραγωγή συγκεκριμένου τύπου ειδωλίων (12 τριποδικά/τετραποδικά από τα συνολικά 16 που βρέθηκαν), ενώ στα ειδώλια της Τζάνη μαγούλας δεν φαίνεται (από τη δημοσίευση) να επικρατεί ένας-ο ίδιος- τύπος¹⁴.

Εκείνο όμως που πραγματικά εντυπωσιάζει είναι η επιδεξιότητα και η φροντίδα με την οποία κατασκευάστηκε το σπίτι. Τα έως σήμερα γνωστά από ανασκαφές στη Θεσσαλία και τη Μακεδονία νεολιθικά σπίτια είναι είτε πασσαλόπηκτα με πηλό και ξυλοδεσιές (π.χ. ο Πρόδρομος¹⁵ και το Αχίλλειο¹⁶ της Αρχαιότερης Νεολιθικής) ή με θεμελίωση από αργολιθοδομή και ανωδομή από πηλό ή ωμοπλίνθους (Σέσκλο¹⁷ της Μέσης Νεολιθικής). Στην πεδινή Οτζάκι¹⁸ μαγούλα, επίσης της Μέσης Νεολιθικής, υπάρχουν πλινθόκτιστοι τοίχοι που εδράζονται απευθείας πάνω στο έδαφος. Τα δάπεδα είναι στο σύνολό τους από πατημένο χώμα. Το πλακοστρωμένο δάπεδο του σπιτιού της Κουτρολού μαγούλας είναι στοιχείο άγνωστο μέχρι σήμερα, και παραπέμπει σε αποδεδειγμένα ανεβασμένο βιοτικό

12. Θεοχάρης 1973, 59-80. Perlès 2001.

13. Θεοχάρης 1973, 65.

14. Wace - Thompson 1912, 146-149, εικ. 91a-d.

15. Χουρμουζιάδης 1971.

16. Gimbutas *et al.*, 1989.

17. Θεοχάρης 1973. Wijnen 1982. Κωτσάκης 1996, 49-54.

18. Mottier 1981. Γαλλής 1996.

επίπεδο. Το ίδιο ισχύει και για την ένδειξη χρήσης κεραμιδιών. Είναι εντελώς καινούργιες πληροφορίες, που ενισχύουν τις παραστάσεις όμορφων και ζωγραφισμένων σπιτιών της Μέσης Νεολιθικής, που μας είναι γνωστά από τα λίγα ομοιώματά τους που έχουν βρεθεί στη Θεσσαλία¹⁹. Για να κάνει κανείς τόσο περιποιημένα σπίτια και τόσο όμορφη κεραμική, πρέπει να έχει λύσει προηγουμένως τα προβλήματα επιβίωσής του.

Εκτιμούμε ότι το αποκαλυφθέν σπίτι είναι μόνο μέρος ενός συνόλου και αυτό επιβεβαιώθηκε πρόσφατα με γεωφυσική διασκόπηση όπου διαπιστώθηκε ότι τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα εκτείνονται σε μεγάλη έκταση του οικισμού, ενώ μέρος τους πρέπει να έχει διαλυθεί από τις καλλιέργειες. Πρόκειται πράγματι για έναν οικισμό με «αστικά» χαρακτηριστικά, όπου ο καλά οργανωμένος χώρος υπονοεί και καλή κοινωνική οργάνωση. Με αυτό δεν θάθελα να εννοήσω κάποιου είδους ιεραρχημένη κοινωνία, για την οποία ίσως δεν συνέτρεχαν ακόμη οι λόγοι διαβάθμισής της, αλλά μια κοινωνία ανθούσα οικονομικά, με ό,τι αυτό συνεπάγεται και για την κοινωνική δομή.

Ήδη υπάρχει σε εξέλιξη μία ακόμη ανασκαφή σε κοντινό οικισμό (Ίμβρου Πηγάδι), της ίδιας, όπως φαίνεται μέχρι τώρα, περιόδου, στον οποίο δεν βρέθηκαν λιθόκτιστα σπίτια αλλά πλίνθινες κατασκευές. Η κεραμική όμως καθώς και τα υπόλοιπα ευρήματα είναι εξίσου εντυπωσιακά, σε ποιότητα και σε ποσοτική αναλογία. Αυτό μάλλον επιβεβαιώνει, με τα ως τώρα δεδομένα, μια γενικότερη άνοδο του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού στη Μέση Νεολιθική, και δεν φαίνεται να στοιχειοθετεί απόψεις περί οικονομικών και κοινωνικών διαφοροποιήσεων, που είναι ορατές στη Νεότερη Νεολιθική περίοδο και κυρίως προς το τέλος της.

19. Χουρμουζιάδης 1969, 36-39. Gallis 1985. Γαλλής 1996. Toufexis - Skafida 1999.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

**ΚΟΥΤΡΟΥΛΟΥ ΜΑΓΟΥΛΑ ΣΤΟ ΝΕΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ (ΒΟΡΕΙΑ ΦΘΙΩΤΙΔΑ):
Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΜΙΑΣ ΝΕΑΣ, «ΑΣΤΙΚΗΣ» ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ,
ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ**

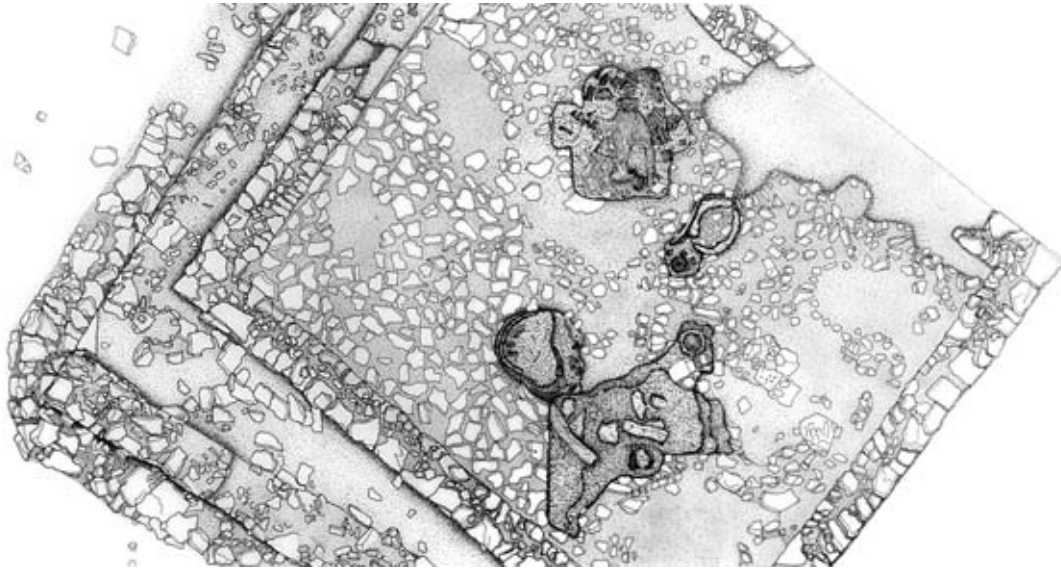
Νίνα Κυπαρίσση-Αποστολικά

Η Κουτρουλού Μαγούλα ανήκει στο Δήμο Θεσσαλιώτιδας (Νέο Μοναστήρι) απ' όπου απέχει 2 χιλιόμετρα προς τα ΝΔ του. Η ανασκαφική έρευνα σε έκταση 50 τ.μ. αποκάλυψε οικία, εσωτερικών διαστάσεων 4,30×5,30μ. περίπου, η οποία έχει λιθόκτιστη θεμελίωση εξαιρετικά επιμελημένης κατασκευής και πρωτότυπης τοιχοποιίας, ενώ και δάπεδό της, εξίσου επιμελημένο, είναι επίσης από πέτρες. Κατά τόπους η συνέχεια του δαπέδου διακόπτεται από κυκλικού σχήματος κενά, η παρουσία των οποίων δεν φαίνεται να είναι τυχαία και θα ελεγχθούν στη συνέχεια της ανασκαφής. Η οροφή, η οποία κατέρρευσε, δείχνει την παρουσία πήλινων αρχιτεκτονικών στοιχείων (κεραμιδιών;) ενώ ένα σύνολο αγγείων, κυρίως αποθηκευτικών, βρέθηκαν στη θέση τους κάτω από πεσμένη οροφή υποδεικνύοντας ένα καλά οργανωμένο νοικοκυριό. Η κατασκευή αυτή χρονολογείται στη Μέση Νεολιθική, ενώ δύο ακόμη οικοδομικές φάσεις, η μία κάτω από την άλλη, δείχνουν τη διάρκεια της εγκατάστασης πάντα μέσα στα χρονικά όρια της Μέσης Νεολιθικής. Επιπλέον, ένας ικανός αριθμός ειδωλίων λίθινων εργαλείων από πυριτόλιθο και οψιανό, μυλόλιθοι αλλά και πλήθος οστών ζώων αντανακλούν μια οικονομία με ευρωστία αλλά και μια γενικότερη αύξηση του πληθυσμού, αν κρίνει κανείς από τον αριθμό και άλλων γειτονικών οικισμών της ίδιας περιόδου στην περιοχή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δημάκη Σ., 1994. Προϊστορικοί οικισμοί στη βόρεια Φθιώτιδα, στο *Θεσσαλία, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Λυών 17-22 Απριλίου 1990*, Αθήνα, 91-102.
- Gallis K., 1985. A Late Neolithic foundation Offering from Thessaly, *Antiquity* 59, 20-24.
- Γαλλής Κ., 1996. Κατοίκηση-Κεντρική και Δυτική Θεσσαλία, *Νεολιθικός Πολιτισμός στην Ελλάδα*, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή, Αθήνα, 61-66.
- Gimbutas M. et al., 1989. *Achilleion, A Neolithic settlement in Thessaly, Greece 6400-5600 BC*, *Monumenta Archaeologica* 14, Institute of Archaeology, University of California, Los Angeles.
- Κυπαρίσση-Αποστολικά Ν., 2000. Η Νεολιθική περίοδος του Σπηλαιού Θεόπετρας, στο *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Τρίκαλα 6-7 Νοεμβρίου 1998*, Αθήνα, 181-234.
- Κωτσάκης Κ., 1983. *Κεραμεική Τεχνολογία και κεραμεική διαφοροποίηση. Προβλήματα της γραπτής κεραμεικής της Μέσης Νεολιθικής Εποχής του Σέσκλου*, Θεσσαλονίκη (Διδακτορική Διατριβή).

- Κωτσάκης Κ., 1996. Κατοίκηση-Παραλιακή περιοχή της Θεσσαλίας, *Νεολιθικός Πολιτισμός στην Ελλάδα*, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή, Αθήνα, 49-57.
- Mottier Y., 1981, *Die deutschen Ausgrabungen auf der Otzaki- Magula in Thessalien, II. Das mittlere Neolithikum, Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturraumes* 22, Bonn.
- Perlès C., 2001 *The Early Neolithic in Greece, The first farming communities in Europe*. Cambridge.
- Ridley C. - Wardle K.A., 1979. Rescue excavations at Servia 1971-73: A preliminary report, *BSA* 74, 185-230.
- Θεοχάρης Δ.Ρ., 1973. *Νεολιθική Ελλάς*, Αθήνα.
- Toufexis G. - Skafida E., 1999. Neolithic house models from Thessaly, Greece, στο *Proceedings of the XIII International Congress of Prehistoric and Protohistoric Sciences, Forlì-Italia 8-14 Sept. 1996*, Forlì, 339-346.
- Vlachodimitropoulou V., 1998. *The Middle Neolithic pottery from Servia, Western Macedonia, Greece. Rescue excavations 1971-73*. Master of Philosophy, University of Birmingham.
- Wace A.J.B. - Thompson M.S., 1912. *Prehistoric Thessaly*, Cambridge.
- Wijnen M., 1982, *The Early Neolithic I settlement at Sesklo: An early farming community in Thessaly, Greece*, Leiden.
- Χουρμουζιάδης Γ.Χ., 1971. Δύο νέα εγκαταστάσεις της αρχαιότερας Νεολιθικής εις την Δυτικήν Θεσσαλίαν, *AAA* 4.2, 164-175.

Εικ. 1. Σχεδιαστική αποτύπωση του νεολιθικού σπιτιού.

Εικ. 2. Οι τρεις επάλληλες αρχιτεκτονικές φάσεις της Μέσης Νεολιθικής.

Εικ. 3. Το πλακοστρωμένο δάπεδο όπου διακρίνονται κυκλωτερή κενά.

Εικ. 4. Ο χαρακτηριστικός τύπος ειδωλίων της Κουτρουλού Μαγούλας.

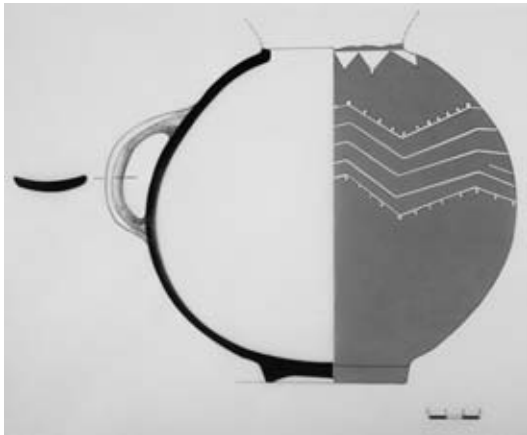
Εικ. 5. Λεπίδες από πυριτόλιθο και οψιανό.

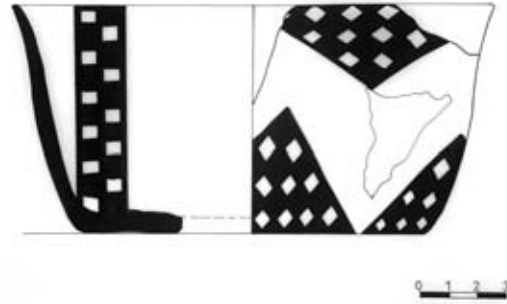
Εικ. 6. Ο διακοσμητικός ρυθμός Α3β σε διάφορες παραλλαγές.

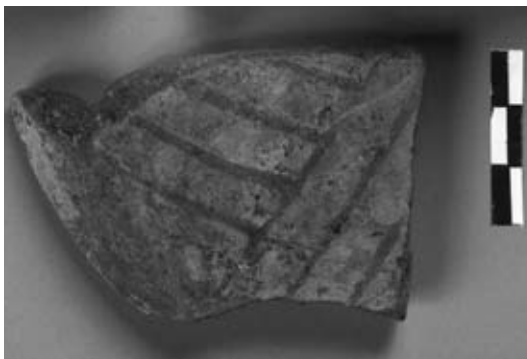
Εικ. 7. Ο διακοσμητικός ρυθμός Α3α.

Εικ. 8. Ο διακοσμητικός ρυθμός Α3α.

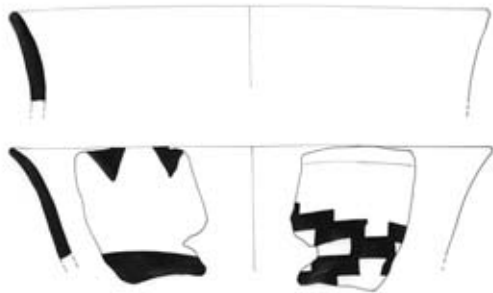
Εικ. 9. Ο πυκνός (solid) ρυθμός Α3β.

Εικ. 10. Ο γραμμικός (linear) ρυθμός Α3β.

Εικ. 11. Ξεστή διακόσμηση.

Εικ. 12. Φλογόσχημη διακόσμηση.

Εικ. 13. Πλαστική απόδοση χαρακτηριστικών προσώπου σε σκεύη.